

Tóth Szilárd

A „KULTÚRZÓNA” – SZÜKSÉG VAGY POLITIKAI CÉL? GONDOLATOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI ROMÁN TANÜGYI TÖRVÉNYEK KAPCSÁN

A két világháború közötti időszakban a kisebbségek jelentették a területileg és demográfiaileg megerősödött Románia egyik alapvető problémáját. Ezek közül demográfiaileg és politikailag is a legfontosabb a magyar kisebbség volt. Fokozott problémát okozott a román államnak az is, hogy e kisebbség kompakt tömegekben élt az ország területén, részben épp a román–magyar határ mentén, ami csak tovább növelte a bukaresti kormányok és a román politikai elit (nem is annyira alaptalan) aggodalmait a magyar revizionista politikával szemben. Ezért a két világháború közötti időszakban a román politikai elit részéről rengeteg olyan tendenciával találkozunk, amely által próbálják a 28,8%-os országos arányú romániai kisebbségek¹ politikai és gazdasági erejét korlátozni.

Bukarest számára sok gondot okozott továbbá a román lakosság alacsony aránya az erdélyi városokban. Ezek lakosságának túlnyomó többségét a magyar (és magyar zsidó), valamint a német (szász és sváb) polgárság alkotta. Egyébként Irina Livezeanu megállapította, hogy a román városi lakosság sem érezte *túlságosan otthonosan* magát az erdélyi városokban, mivel nagy részük csak egy generáció óta költözött városra, és inkább „városon dolgozó parasztnak” érezte magát.² Ezt a bizonyos szintű kisebbségi érzést észlelte a román politikai elit is. A térség *integrálásának* a szükségességében a román politikai elit egyetértett, csak a módszerek és stratégiák terén észlelhetők némi eltérések. A liberális kormányok a megoldást a kisebbségek lakta területek minél gyorsabb elrománosításában látták, de voltak más álláspontok is. Amikor 1927-ben a Közoktatásügyi Minisztérium egy újabb kulturális offenzívát indított a tömegek oktatására, főleg azokon a területeken, ahol „a kisebbségek többséget alkotnak”, egy udvarhelyi román tanfelügyelő tiltakozott, kifejezve véleményét, hogy szerinte a kisebbségeket „sötétségben kéne hagyni”.³

A kulturális offenzíva mellett a térség integrálására más módszerek is adódtak, de nem szeretnék részletekbe bonyolódni az 1923-as alkotmányt, az állampolgárság elnyerését és elvesztését szabályozó törvényt, az agrárreformot, a tanügyi törvényeket és a közigazgatási törvényeket illetően, mert egy túl tág problémát képeznek ahhoz, hogy egy pár oldalban tárgyaljam, és egyébként is már más kutatásaim témáját képezték. Most csak az 1924-es 176. számú tanügyi törvény egy paragrafusát szeretném elemezni, pontosabban a 159-es paragrafust, amely így szól:

159. paragrafus – Az elemi oktatás tanügyi káderei, akik nem az alábbi megyékből származnak, és akik az alábbi megyékben fognak dolgozni: Bihar, Szilágy, Szatmár, Máramaros, Udvarhely, Csík, Háromszék, Maros-Torda, Torda-Aranyos, Hunyad, Vișnița, Văscăuți, Coșmani, Zastavna, Hotin, Tighina, Cetatea-Albă, Ismail, Durutor și Caliacra, és elkötelezik magukat, hogy legalább négy évig e megyék iskoláiban tanítanak, 50%-os fizetésemelésben részesülnek mindaddig, amíg ez iskolákban szolgálnak; [a korpótléket illetően] magasabb fokozatba 4 évenként léphetnek, és a 118–119. és 120. paragrafusoknál szabályozott, előléptetés előtti próbaidőt egy évvel fogják számukra csökkenteni.

E tanítók, ha házasok, háromszoros havi fizetésüknek megfelelő beiktatási jutalomban, ha nem, akkor kétszeres havi fizetésüknek megfelelő beiktatási jutalomban fognak részesülni.

Azoknak a tanítóknak, akik elkötelezik magukat, hogy véglegesen a fenti helységeken telepednek le, a fokozatok elérésének a határidejét 3 évenként fogják számolni, és részesülni fognak egy 10 hektáros földjutalékban is.

...Az összes fenti rendelkezés csak 10 évig érvényes az alábbi törvény hatályba lépésének pillanatától. A határidő letelte után a fent említett tanítókra az alábbi törvény általános rendelkezései érvényesek.⁴

¹ GALÁNTAI József 1989, 14–20. Említésre méltó, hogy ez az arány az 1930-as hivatalos román népszámlálás adata, amikor már a kivándorlások miatt jóval kisebb a kisebbségek aránya 1920-hoz viszonyítva. Csak 1918–1920 között 197 035 személy vándorolt ki Romániából Magyarországra. A későbbi évekről nincsenek pontosan feldolgozott adataink, de a trianoni békeszerződés megkötése újabb kivándorlási hullámot indított el.

(Lásd MIKÓ Imre 1941, 17–18.)

² LIVEZEANU Irina, 1998, 348.

³ Uo., 221.

⁴ *Colecțiune de legi și regulamente*, 1924, 578–579.

Az eredeti szöveg:

„Art. 159. – Membrii corpului didactic primar și normalștii, cari nu sunt originari din județele de mai jos și cari vor ⇒

A fenti paragrafus elégedetlenséget és felháborodást keltett úgy az erdélyi magyar kisebbség, mint az erdélyi román tanítók soraiban. Említésre méltó például a Hunyad megyei román tanítók 1925. december 10-én a Közoktatásügyi Minisztériumhoz idézett levele, amelyben tiltakoznak a más megyékből érkezett tanítók pozitív diszkriminálása ellen. Tiltakoznak az ellen, hogy a más megyékből érkezett tanítók ilyen mértékű anyagi előnyöket élvezzenek, míg ők, akik a múltban földelozták magukat a román kultúra terjesztésének érdekében, ne rendelkezzenek ezekkel az anyagi előnyökkel.⁵ Első látásra az említett törvény-cikk célja az Ókirályság (Regát) tanítóit motiválni, hogy állást vállaljanak a fent említett megyékben, amelyeket később egyszerűen csak „kultúrzónaként” említettek, olyan megyékben, amelyekben román tanerőhiány mutatkozott. A törvényparagrafusnak súlyosan diszkriminatív rendelkezései vannak egyes tanítókkal szemben. Felmerül viszont egy másik probléma is: olyan nagy volt a román tanerőhiány az említett megyékben, hogy szükség volt egy ilyen törvényre?

Hogy e problémát tisztázzuk, alaposan át kell vizsgálni az említett megyék tanfelügyelőségeinek a tanerők mozgását tartalmazó jegyzőkönyveit és listáit. Az 1925. december 3-án keltezett Maros megyei tanítók listáján, akik a fenn említett törvényparagrafusban előírt előjogokkal rendelkeznek, 116 személy szerepel, akik közül 44 erdélyi megyékből származik (10 Kolozs, 8 Alsó-Fehér, 7 Kis-Küküllő, 5-5 Szeben és Torda, 3 Nagy-Küküllő és egy-egy Beszterce-Naszód, Szamos, Fogaras, Hunyad és Csík megyéből),⁶ tehát 37,93 %-a azoknak, akik élvezik a 159-es paragrafus előírásait, erdélyi megyékből származik, de egy szomszédos megyében vállalt állást, hogy élvezhesse az említett előjogokat. A többi erdélyi

megyében is hasonló a helyzet, *legérdekesebb* azonban Csíkbán, ahol *romántanerő-inflációval találkozunk*, és ahonnan kevesebb mint egy évvel a törvény életbe lépése után, 1925-ben 12 román tanítót helyeznek át más megyékbe.⁷ Hogyan magyarázható az, hogy alig egy évvel a törvény meghozatala után (olyan helyzetben, hogy a törvény szükség esetén a kezdő tanítók számára kötelező kihelyezés lehetőségét is kilátásba helyezte) *romántanerő-inflációval találkozunk* olyan megyékben is, ahol elsősorban többségben volt a magyar kisebbség? Egyik magyarázat az lehet, hogy a román tanerők hiánya nem volt olyan nagy a „kultúrzónában”, viszont a 159-es paragrafusban biztosított előjogok egy romántanerő-inváziót provokáltak az Ókirályság felől a „kultúrzóna” irányába. Felmerül viszont egy másik kérdés: valóban szükséges volt ehhez a *missziós tevékenységet* vállalók pozitív diszkriminációja? Hogy erre választ kapjunk, elemezni kell egy másik oldalát is az 1924-es tanügyi törvénynek. A következőkről van szó:

*Az állami iskolákban az elemi oktatás román nyelven folyik. Az olyan községekben, ahol nem román anyanyelvű a lakosság, a Közoktatási Minisztérium elemi iskolákat fog létesíteni az illető lakosság anyanyelvében, ugyanolyan arányban, mint a román községekben. Ezekben az iskolákban a román nyelv tanulása kötelező a szabályzatban meghatározott órák száma szerint.*⁸

A román nyelv oktatását leszögező kikötés teljesen rendben való (elvégre hivatalos államnyelv), és *elvileg* nem korlátozza a romániai kisebbségek jogait (többletterhet ró rájuk egy másik nyelv tanulásával, de ez – ha biztosított lehetőségként próbáljuk felfogni – akár előnyükre is válhatna). A következő paragrafus viszont rengeteg vitát váltott ki:

8. paragrafus – Azok a román származású állampolgárok, akik elvesztették anyanyelvüket, kötelesek

⇒ merge să funcționeze în județele: Bihor, Sălaj, Satu-Mare, Maramureș, Odorheiu, Ciuc, Trei-Scaune, Mureș-Turda, Turda-Arieș, Hunedoara, Vișnița, Văscăuți, Coșmani, Zastavna, Hotin, Tighina, Cetatea-Albă, Ismail, Duruștor și Caliacra, și-și vor lua angajamentul că vor servi cel puțin 4 ani la școlile din aceste județe, vor primi, pentru tot timpul cât vor funcționa la aceste școli, un suport de leață de 50 la sută; termenele de gradație li se vor socoti din 4 în 4 ani; iar stagiul cerut de art. 118, 119 și 120 pentru înaintări, li se va reduce cu un an.

Acestor învățători li se va acorda o primă de deplasare, egală cu de trei ori salariul lunar cu accesoriile, la cei căsătoriți, și cu de două ori la cei necăsătoriți.

Învățătorii cari își iau angajamentul că se fixează pentru totdeauna în localitățile de mai sus, termenele de gradație li se vor socoti din 3 în 3 ani și vor putea primi un lot de colonizare de 10 hectare, din cele disponibile.

Învățătorii, cari cer locuri la școlile din județele de mai sus, trebuie să aibă recomandarea inspectorului primar din localitatea în care funcționează; iar normaliştiîi recomandarea directorului școlii normale pe care a absolvit-o.

Toate dispozițiunile de mai sus se aplică numai timp de 10 ani dela promulgarea acestei legi; după expirarea acestui termen, învățătorii de mai sus intră în prevederile generale ale legii de față. În cazul când Ministerul va găsi de cuviință, poate dispune, în condițiunile de mai sus, ca toți absolvenții școlilor normale să fie obligați a face un stagiul de trei ani în școlile din aceste județe, înainte de a avea dreptul să-și aleagă locuri în școlile din restul regatului?.

⁵ ANIC, Fond *Ministerul Instrucțiunii Publice*, dos. 78/1926, fasc. 76-77.

⁶ Uo., dos. 56/1926, fasc. 52.

⁷ Uo., dos. 81/1925.

⁸ *Colecțiune de legi și regulamente*, 1924, 528. Eredeti szöveg: „Învățămantul primar în școlile Statului, se predă în limba română.

În comunele cu populație de altă limbă, decât română, Ministerul Instrucțiunii Publice va înființa școli primare cu limbă de predare a populației respective, în aceeași proporție ca și în comunele românești. În aceste școli studiul limbii române va fi însă obligator în numărul de ore stabilit prin regulament”.

olyan állami vagy magániskolákban taníttatni gyerekeiket, amelyekben a román az oktatás nyelve.⁹

E paragrafus megszege a Románia által is aláírt *Kisebbségi Szerződés* 9. paragrafusát: az anyanyelv szabad használatát.¹⁰ E törvényparagrafussal a román állam rengeteg magyar és más, nem román anyanyelvű gyereket román oktatási nyelvű iskolába kényszerített, annak ellenére, hogy a szüleik nem vallották magukat román anyanyelvűeknek vagy származásúaknak. Volt olyan eset, hogy két testvér különböző anyanyelvűként volt nyilvántartva, mert a tisztviselő rosszul vezette be az egyik nevét az anyakönyvbe, és elmagyarosított románnak tekintették (és természetesen nem járhattak ugyanabba az iskolába, a magyar járhatott magyar felekezeti iskolába, míg a románnak kötelessége volt román állami iskolában tanulnia).¹¹

Egy másik hasonló esetre Willer József képviselő (Országos Magyar Párt) hívja fel Angelescu tanügyminiszter figyelmét az 1928-as tanügyi törvényjavaslatnak a Képviselőházban való megvitatása során, amikor bemutatja, hogy egy magyar diákot kizártak a magyar iskolából, annak ellenére, hogy a nagypapa magyar református lelképásztor, és felveti a kérdést, hogy vajon az Ókirályságban hány román diákot kellene kizárni a román iskolákból hasonló laboratóriumi elemzések alapján?¹²

De egy egész sor ilyen specifikus eset mellett rengeteg olyan esetünk is van, amikor egész sváb vagy zsidó közösségek, akik a magyar nyelvet tekintették anyanyelvűeknek, arra kényszerültek, hogy gyerekeiket román iskolákba járassák, annak ellenére, hogy jogukban állt anyanyelvű iskolába járattatni őket. E probléma főleg Szatmárra, Biharra és a bánási megyékre jellemző, ahol jelentős olyan sváb és zsidó népesség lakott, amely a magyart tekintette anyanyelvűnek. Egy jellemző eset a Királydarác (Krasznadarác, Craiu – Dorolț) község esete (Szatmár megye). A sváb közösség arra kérte a tanfelügyelőséget, hogy engedélyezze a magyar nyelvű oktatást az iskolában, de a tanfelügyelőség és a Közoktatásügyi Minisztérium

visszautasította a kérést, annak ellenére, hogy a tanfelügyelő belátta, hogy a község lakossága már régóta nem tud németül, és a kérésük jogos. A kérés elutasítását javasolta a közoktatásügyi miniszternek, attól tartva, hogy precedenst teremt számos hasonló helyzetben levő közösség számára.¹³

Hasonló a neológ zsidók helyzete, akiknek a nevében Kecskeméthy Lipót rabbi tiltakozott 1926. október 23-án az Erik Colban által vezetett népszövetségi küldöttség előtt. Colban emlékiratai szerint a rabbi kijelentette, hogy a szabad vallásgyakorlást illetően a közösségnek nincsen semmilyen panasa, de a nagyváradi zsidóság fel van háborodva az iskoláik miatt. Az anyanyelvük nem a héber vagy a jiddis, hanem a magyar, akkor miért kényszeríti a román állam, hogy e két nyelven tanuljanak a román mellett a felekezeti iskoláikban? Miért nem fogadják el a magyart és a románt oktatási nyelveknek? Ők nagyon meg lennének elégedve, ha kétnyelvű iskoláik lehetnének, magyar és román oktatási nyelvvel.¹⁴ Úgy hiszem, eléggé nyilvánvaló, hogy egyes kisebbségek, mint a svábok és a neológ zsidók, jelentős hányada román nyelvű iskolákba kényszerült, és nem tanulhatott az anyanyelvén.

A fentieket figyelembe véve a „kultúrzóna” lényege a következő: annak ellenére, hogy az említett megyékben jelentős számú román tanító volt, a román állam egy egész sor román nyelvű állami iskolát hozott létre, olyan községekben is, ahol elsöprő többségben voltak a nemzeti kisebbségek, és így mesterséges romántanerő-igényt alakított ki. Itt van például Florența Spir tanítónő esete, aki Borszék községben vállalt állást, részesülve a 159-es paragrafus előnyeiből, de az 1926-os közigazgatási reform után e község Neamț megyéhez került, és így elvesztette az előjogait. A tanügyminiszternek küldött levelében a következőket írja:

...A sors által sújtva egy teljesen magyar központba kerültem, ahol senki sem beszél románul, csak a szomszéd községekben, amelyek nagyon messze vannak ettől a központtól. Mivel nem beszélek jól magyarul,

⁹ Uo., 530. Eredeti szöveg: „Art. 8. – Cetățenii de origină română, cari și-au pierdut limba maternă sunt datori să-și instruiască copiii numai la școalele publice sau particulare cu limba română de predare”.

¹⁰ A Kisebbségi Szerződéseket a Párizsi Békekonferencia dolgozta ki az európai kisebbségek védelme céljából, és csatolta a békeszerződésekhez, így minden, valamely békeszerződést aláíró állam egy nemzetközi szerződésben kötelezettséget vállalt a határain belüli kisebbségek jogainak a tiszteletben tartására. A szerződés szövege megtalálható: *Minoritățile naționale din România 1918-1925. Documente*, I, 1995, 177.

¹¹ MOL, K 63, 242 cs., 1934, 2479. fasc.

¹² *Monitorul Oficial. Partea a II-a. Debaterile Adunării Deputaților*, 1928. május 19., 2147.

¹³ ANIC, Fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dos. 81/1925, fasc. 1–3.

¹⁴ GHEORGHE, Iancu 2002, 286. Eredeti szöveg: „El declară că din punctul de vedere al exercitării libere a religiei sale, comunitatea sa nu are nici o plângere de făcut, dar că evreii neologi din Oradea sunt măhnîți din cauza școlilor lor. Limba lor maternă nu este ebraica sau idiș, ci maghiara; de ce statul român le impune, ca și celorlalți evrei, ebraica sau idiș, alături de româna în școlile lor confesionale? De ce nu acceptă ca limbă de predare în aceste școli maghiara și româna? Ei ar fi mulțumiți dacă școlile lor ar fi bilingve, predându-se în maghiară și română”.

*kénytelen vagyok mindenért duplán fizetni. Vajon egy ilyen magyar központ elrománosításáért, mint Borszék, nem kellene figyelembe venni, miniszter úr, egy tanító nehézségeit egy ilyen központban?*¹⁵

Látható, hogy egy román tanítónő áthelyezéséről van szó egy teljesen magyar községbe, ahogyan saját szavaival is beismeri, azzal a céllal, hogy elrománosítsa egy teljesen magyar központot, mint Borszék, idézve a szavait. Erre azt lehet válaszolni, hogy ő egy egyszerű tanítónő, nem a román politikai elit egyik képviselője, azé a politikai elité, amely e törvényt alkotta, és hogy téves a felfogása az adott helyzetről és a saját feladatáról, de akkor mit keresett több száz román tanító teljesen kisebbségek által lakott területeken, miért alapított a román állam román állami iskolákat ott, ahol nem volt szükség ezekre, miért voltak arra kényszerítve egész közösségek, hogy gyerekeik ezekbe az iskolákba járjanak, annak ellenére, hogy joguk volt az anyanyelvű oktatáshoz, miért rendelkeztek olyan nyilvánvaló anyagi előnyökkel azok a román tanítók, akik élvezték a 159-es paragrafus kiváltságait, míg a kisebbségek felekezeti iskoláit és kulturális intézményeit megfosztották alapvető fenntartási lehetőségeiktől, egy olyan agrártörvény segítségével, amelynek a rendeltetése, a hivatása az általános, kulturális, gazdasági, társadalmi és testnevelési igények kielégítése volt?¹⁶ Mindezeket figyelembe véve, habár nem tagadhatjuk, hogy a „kultúrzóna” megyéiben bizonyos szintű román tanerőhiány volt, nyugodtan állíthatjuk, hogy az 1924-es román tanügyi törvény 159-es paragrafusa a kisebbségek által lakott területek elrománosításának az elősegítésére volt hivatva.

A román politikai elit egy kis hányada elítélte ezt a kulturális offenzívát. Ezek közül kiemelkedett Iuliu Maniu, a Román Nemzeti-Parasztpárt elnöke, aki több alkalommal is elítélte a liberális kormányok és különösen Angelescu tanügyminiszter oktatásügyi politikáját. Az egyik legismertebb felszólalása e témával kapcsolatosan 1924-ben hangzott el, a Román Társadalmi Intézet (Institutul Social Român) előtt. Maniu ekkor teljesen tévesnek ítéli a liberálisok kisebbségi politikáját. Kifejezi véleményét, hogy a kisebbségek hozzájárulása az államigazgatáshoz

arányos kell hogy legyen a demográfiai és szociális súlyukkal, továbbá, hogy meg kell engedni nekik az etnikai és kulturális megmaradás lehetőségét.¹⁷

Továbbá felszólítja a román nemzetet, hogy inkább, ha nagy erőfeszítések árán is, de hozza be a kulturális, gazdasági és szociális lemaradását a más fajú, nyelvű és vallású népekkel szemben,¹⁸ kijelentés amely alátámasztja Irina Livezeanu megállapítását az erdélyi románok kisebbségi komplexusával kapcsolatosan.¹⁹ E lemaradás nagyon könnyen észlelhető, ha összevetjük az 1930-as népszámlálás adatai alapján készült két térképet, amely tükrözi egyfelől Románia kisebbségeinek a területi megoszlását, másfelől pedig az írástudatlanság arányát és ennek a területi megoszlását. Az oktatással kapcsolatosan kifejti, hogy minden egyénnek a saját joga megválasztani azt az oktatási intézményt, amelyben tanulni akar, és minden nemzet a saját anyanyelvén tanuljon.²⁰ Kijelenti továbbá, hogy az oktatás erőszakos deznacionalizálás eszközeként való alkalmazása egy nagyon súlyos tévedés, és hogy az Arad–Nagyvárad–Szatmár vasútvonal jobban terjeszti majd a román nyelvet, mint a mellette levő román iskolák, egy komoly gazdálkodás pedig jobban meg fogja szerettetni a kisebbségekkel a román népet és nyelvet, mint az, hogy erőszakosan próbálják őket elrománosítani. Továbbá kifejezi véleményét, hogy a román nyelv kisebbségi iskolákban való bevezetését csak IV. elemi osztályban kell megvalósítani, amikor a diák már tud írni és olvasni a saját nyelvén.²¹

Amint látható, Iuliu Maniu sokkal pozitívabban viszonyult a magyar kisebbség anyanyelvű oktatásához, és nyíltan elítélte az erőszakos elrománosítást. Mindez azonban akkor történt, amikor ellenzékben volt, és a kisebbségek védelmezése ürügyén nyíltan támadhatta a kormányzáson levő liberálisokat. Amikor azonban hatalomra jutott 1928-ban, már nem viselte annyira a szívén a kisebbségek sorsát, mint 1924-ben, bár tagadhatatlan, hogy az ő kormányzása volt a viszonylag legmegértőbb a kisebbségek problémáival kapcsolatosan.

A „kultúrzóna”, ahogyan Maniu is megjósolta, nem tette népszerűbbé a kisebbségek előtt a román nemzetet, a román nyelvet és legfőképpen a liberális

¹⁵ ANIC, Fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dos. 78/1926, fasc. 48. Eredeti szöveg: *...Fiind oropsită de soartă am căzut într'un centru curat maghear unde nu se vorbește de loc Românește, de cât în com. vecine care sunt foarte departe de acest centru. Ne putând vorbi bine unguerește, sunt nevoită de a plăti ori ce lucru îndoit de scump. Oare pentru a Romaniza un centru maghear ca Borsecul, nu trebuie să aveți în vedere Domnule Ministru greutățile duse de un învățator în acest centru?*

¹⁶ Colecțiune de legi, decrete-legi, regulamente, decrete, jurnale ale consiliului de miniștri și deciziuni ministeriale, 1921, 599.

Az 1921-es agrárreform megindoklása – agrárreform, amelynek következtében a romániai magyar felekezeti iskolák elvesztették anyagi hátterüket. Eredeti szöveg: „satisfacerea trebuințelor de interes general, cultural, economic, social și educație fizică”.

¹⁷ MANIU, Iuliu 1924, 10–11.

¹⁸ Uo., 12–14.

¹⁹ LIVEZEANU, Irina 1998, 348.

²⁰ MANIU Iuliu 1924, 16.

²¹ Uo., 17.

kormányt, amely ezt bevezette. Egyébként kellően il- rútlenebb román politikus a magyarok között a két
lusztrálja ezt Angelescu tanügyminiszter népszerűsége világháború között.
is a magyar kisebbség soraiban, ő lévén a legnépsze-

Tóth Szilárd – Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Jelenkori Történelem – Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Kolozsvár,
Peana u. 18/82., RO-400541; tszilard222@yahoo.com

Levéltári források

Arhivele Naşionale Istorice Centrale [Központi Országos Történelmi Levéltár], Bukarest (ANIC)
– Fondul Ministerul Instrucţiunii Publice: *Közoktatásügyi Minisztérium iratai*
Magyar Országos Levéltár, Budapest (MOL)
– K-63: *Külügyminisztérium, Politikai Iratok Gyűjteménye, Bizalmas Iratok*

Irodalom

- *** *Colecţiune de legi, decrete-legi, regulamente, decrete, jurnale ale consiliului de miniştri şi deciziuni ministeriale* [Törvények, határozatok, rendeletek, minisztertanácsi jegyzőkönyvek és minisztériumi döntések gyűjteménye], 1921.
*** *Colecţiune de legi şi regulamente* [Törvények és rendeletek gyűjteménye], 1924.
*** *Minorităţile naţionale din România 1918-1925. Documente* [A romániai nemzeti kisebbségek 1918–1925. Dokumentumok], I (szerk. Scurtu, Ioan és Boar, Liviu), Bukarest, 1995.
*** *Monitorul Oficial. Partea a II-a. Desbaterile Adunării Deputaţilor* [Hivatalos Közlöny. Második rész. A Képviselőház Vitái], 1928.

GALÁNTAI József

1989 *Trianon and the protection of minorities*, Budapest.

GHEORGHE, Iancu

2002 *Problema minorităţilor etnice din România în documente ale Societăţii Naţiunilor (1923-1932)* [A romániai etnikai kisebbségek problémája a Népszövetség dokumentumaiban (1923–1932)], Kolozsvár.

LIVEZEANU, Irina

1998 *Cultură şi naţionalism în România Mare. 1918-1930* [Kultúra és nacionalizmus Nagyromániában. 1918-1930], Bukarest.

MANIU Iuliu

1924 *Problema minorităţilor* [A kisebbségek kérdése] (kivonat a *Politica Externă a României* [Románia külpolitikája] című kötetből, Bukarest.

MIKÓ Imre

1941 *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. dec. 1-től 1940. aug. 30-ig*, Budapest.

TOTH Szilárd

2008 *Partidul Maghiar şi problema minorităţii maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică* [Az Országos Magyar Párt és a magyar kisebbség kérdése a román parlamentben a két világháború között], Kolozsvár.

„Zona culturală” – necesitate sau scop politic? Considerații asupra legislației privind învățământul din România în perioada interbelică

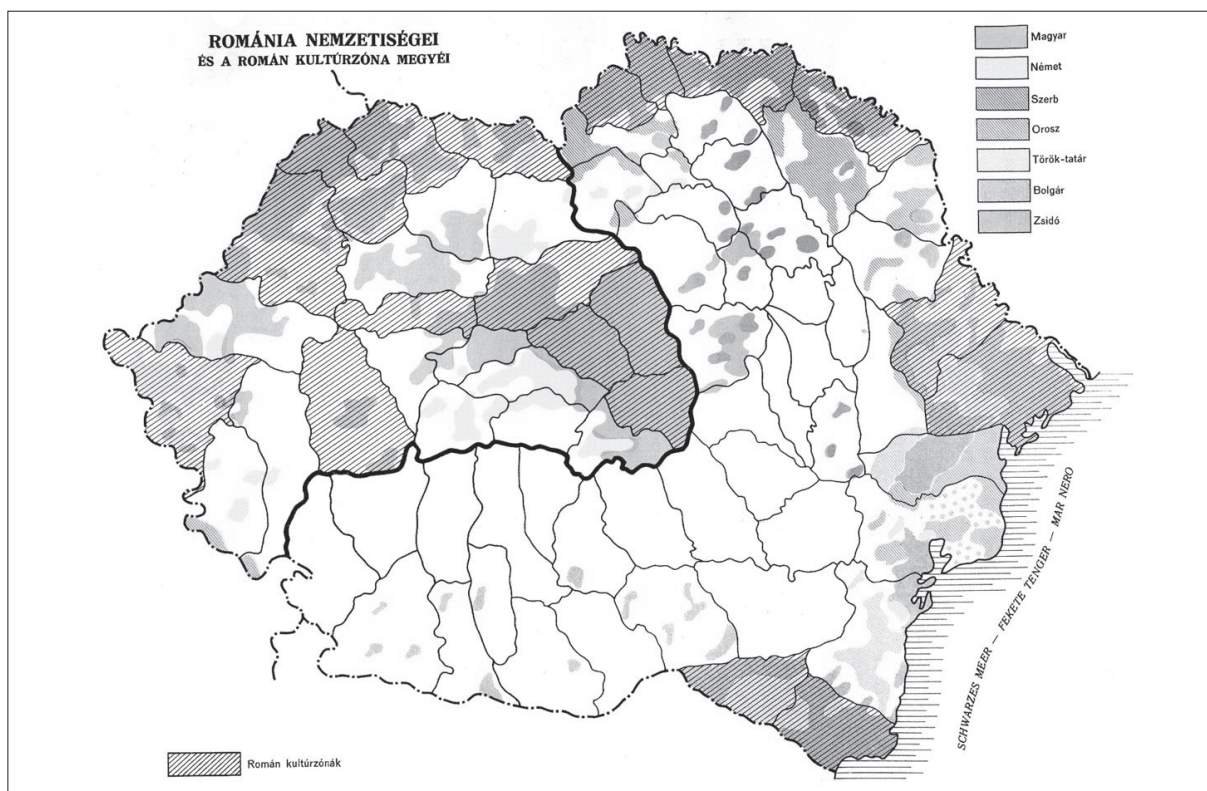
(Rezumat)

În perioada interbelică minoritățile au reprezentat pentru statul român una dintre principalele probleme. Dintre acestea cea mai importantă, atât din punct de vedere demografic, cât și politic, a fost minoritatea maghiară. Aceasta reprezenta un pericol sporit față de celelalte minorități și din cauza graniței comune dintre România și Ungaria, situație ce accentua temerile elitei politice românești față de tendințele revizioniste manifestate de acest stat. Faptul că majoritatea minorității maghiare locuia în grupuri compacte, accentua de asemenea temerile românești. Din această cauză, în toată perioada interbelică avem de-a face cu numeroase tendințe care încearcă să limiteze potențialul economic și politic al minorităților care reprezentau 28,8% din populația României în 1930. Aceste minorități, în special cea maghiară, germană și evreiască domina din punct de vedere demografic, economic și cultural majoritatea orașelor din Transilvania, Crișana (Părți) și Banat. Elita politică românească era de acord în privința necesității integrării acestor regiunii, dar poziția adoptată de liderii politici diferea după caz. Guvernele liberale au încercat să forțeze o asimilare rapidă a minorităților, Iuliu Maniu în schimb, cât timp se găsea în opoziție, propunea mai degrabă o ridicare culturală și economică a maselor românești în regiunile dominate de minorități. Guvernele liberale au dominat viața politică interbelică și au avut inițiativa în rezolvarea acestei probleme. Au înființat așa-numita „zonă culturală” care își propunea românizarea minorităților printr-o invazie de dascăli români în regiunile locuite de acestea, în paralel cu privarea, după posibilități, a acestor comunități de învățământul propriu în limba maternă. Teoria ofensivii culturale a statului român împotriva minorităților este un subiect de polemică în istoriografia românească, majoritatea istoricilor români negând acest fapt, dar un nou val de istorici și sociologi par să accepte această realitate, printre ei numărându-se și Irina Livezeanu. Acest studiu are scopul de a aduce noi dovezi în susținerea acestei teorii.

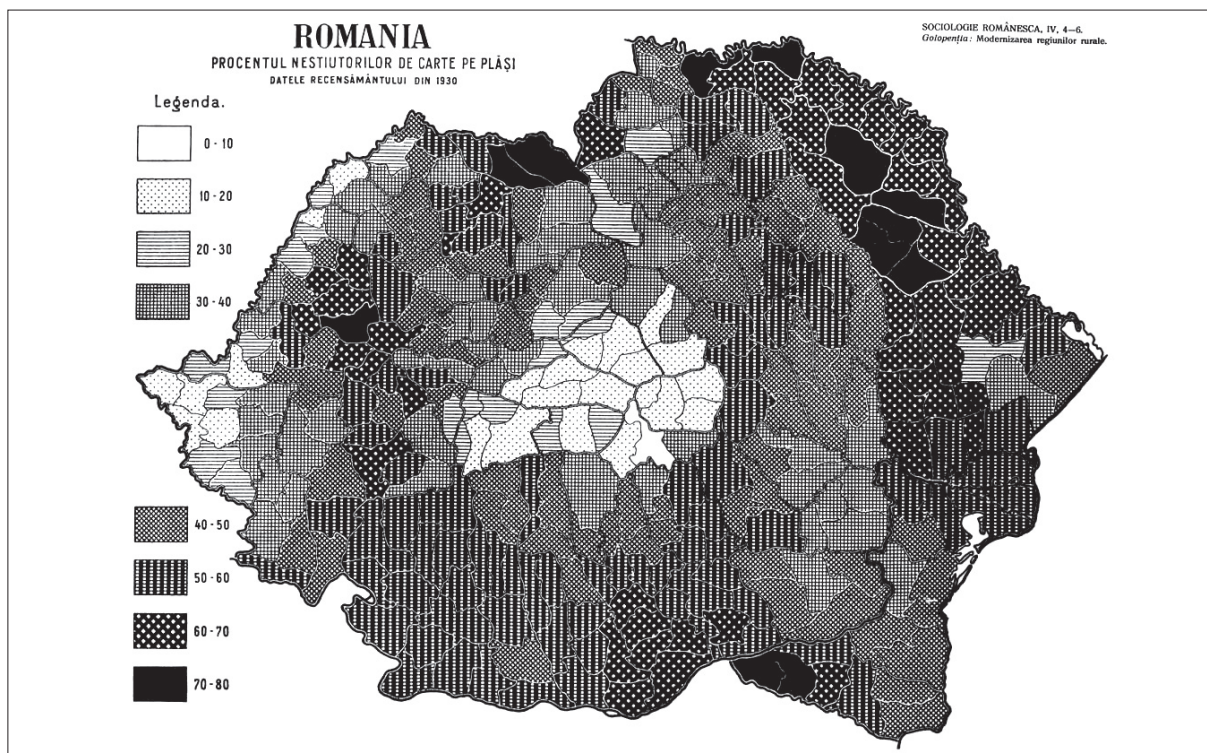
“Cultural zone” – necessity or political objective. Remarks on the legislation regarding education in Romania in the interwar period.

(Abstract)

In the interwar period minorities represented one of the biggest problems for Romania. From demographic and politic aspects the Hungarian minority was the most important. They represented a higher danger compared to other minorities because of the common border with Hungary, a fact which caused worries for the Romanian political elite due to the revisionist manifestations of Hungary. The majority of the Hungarian minorities lived in compact groups which also increased the fear of the Romanians. Therefore during the whole interwar period we deal with lots of tendencies trying to limit the economic and political potential of the minorities which represented 28.8% of Romania's population in 1930. These minorities, especially Hungarians, Jews and Germans, dominated most of the towns in Transylvania, Crișana (Partium) and Banat from demographic, economic and cultural point of view. The Romanian political elite agreed that these regions had to be integrated, but the political leaders adopted differed positions. The liberals tried to enforce a rapid assimilation of the minorities, but Iuliu Maniu, during his term of office, opposed to this, he proposed economic and cultural raise of the of Romanian population living in the regions dominated by minorities. The political life of the interwar period was dominated by liberal governments and they had the initiative in solving this problem. They established a so called “cultural zone” which was supposed to be Romanianized by invading the regions with Romanian teachers in parallel with depriving as possible these communities from education in their own mother tongue. The theory of the Romanian state's cultural offensive against the minorities is a polemic issue in the Romanian historiography; most of the Romanian historians denying this fact, but there is a number of historians and sociologists, like Irina Livezeanu, that seems to admit this reality. The scope of this study is to bring new evidences in sustaining this theory.

1. ábra A két világháború közötti Nagy-Románia nemzetiségi többségű területei (színezett) és a kultúróna megyéi (csíkozott).
(Forrás: <http://mek.niif.hu/04700/04729/html/33.html>)

2. ábra Az írástudatlanok területi megoszlása a két világháború közötti Nagy-Romániában (világossal a legkevesebb írástudatlant mutató Szászföld és Székelyföld középen, valamint sváb és magyar Bánság és Partium nyugaton). (Forrás: <http://mek.niif.hu/04700/04729/html/33.html>)

99 szám SZÉKELY NÉP

5825—928. szám.

A református felekezeti iskola igazgatójának

Komolló.

Több ízben figyelmébe ajánlottuk Önnek, hogy adja át az állami iskolának a román származású növendékeket, akik az iskolatörvények 8 szakasza alá esnek és pedig: Dombora Erzsébet, Dombora Anna, Dombora János és Veres Juliánát. Kérjük vegye tudomásul, hogy nem hajtunk végrehajtást sem a rendeletet, kénytelenek leszünk erőszakot használni a törvényes rendelet végrehajtására, amelyet Ön nem akar mérlegelni.

8 nap alatt jelentést várunk.
Szentgyörgy, 1928 nov. 29.

Cațaveiu
revizor școlar.

Ehhez a rendelethez nem kell kommentár.

Melyik az a törvény, amelyik előírja, hogy református vallású magukat magyaroknak valló szülők nem magyarok és nem reformátusok?

Kérjük a prefektus ur szives intézkedését az ilyen s ehhez hasonló rendeletek eltiltására.

Meg mindig kísért a régi rezsim iskola-terrorja.

A prefektus ur figyelmébe.

Ugy látszik az iskolaügyi felettes hatóságok meg mindig nem vetek tudomásu, hogy M. n. u. Gyula kerület kormányra, aki szabadságot és törvényes ígéret az iskolaügyek terén is.

Végre ideje volna, hogy megszűnjön az a sok megalázó zaklatás, amiben a kisebbségi iskoláknak részünk v. n.

Majdnem mindenünnen érkezik most is panaszok s ezek közül a többi között a komolói ref. egyházhoz a tanfelügyelői érkezett leiratot, amely 4 református vallású magyar gyerekek a „kódásat” rendeli el.

Min hogy olyan gyermekekről van szó akik református anyától születtek és reformátusoknak kereszteltettek, sőt a fiúgyermeknek apja is református, nem tudjuk megállapítani, hogy miből alapították meg ezeknek a gyermekeknek román eredetét.

A rendelet így szól magyar fordításban:

3. ábra Az ígéretek komolyságáról: a sepsiszentgyörgyi újság egy 1928. éve cikke